

ԱՐՏԱՒԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ռուս-ճապոնական պատերազմը. — Թիւրքաւ:

Դաշիչաօն և Ինկուտն գրաւելուց յետոյ դիւրացաւ մարշալ Օյամաի ծրագրի իրագործումը՝ Լեաօեանի մօտ վճռողական ճակատամարտ տալ գէն. Կուրոպատկինին: Դաշիչաօի կողմից յետոյ իրար հետ շաղկապուեցան Օկուի և Նոդզուի զօրաբանակները, որոնք Կուրոկիի հետ կազմեցին մի անընդհատ աղեղ Լեաօեանի շուրջ. այդ աղեղի կենտրոնում գետեղուած էր Նոդզուի զօրաբանակը, հարաւից ունենալով Օկուի զօրաբանակը, որի ծայրը հասնում էր Նիւշոուանին, իսկ հիւսիսից՝ Կուրոկիի զօրքը, որի ծայրը յենում էր Տայցզըխէ գետին: Եթէ ի նկատի ունենանք, որ այդ գետը հոսում է Լեաօեանից հիւսիս և Նիւշոուանը գտնւում է այնտեղ, ուր այդ գետը թափւում է Լեաօխէ գետի մէջ—մենք կը տեսնենք որ ճապոնական զօրքից կազմած աղեղի ծայրերը հասնում էին Տայցզըխէ յորդառատ գետին և այդ բնական խոչընդոտի հետ մի օղակ էր գծուած Լեաօեանի շուրջ: Լեաօեանից դէպի Մուկդեն տանող երկաթուղային գիծն էր միակ ազատ ելքը այդ շրջագծից: Զբաւականանալով դրանով՝ ճապոնական բանակները հիւսիսային (Կուրոկի) և հարաւային (Օկու) զօրքերը մասեր էին հանել և դէպի Մուկդեն. Ինկուտ-Նիւշոուանից Լեաօխէի ափով դէպի վեր նշանաւոր ուժեր էին տեղափոխւում՝ նպատակ ունենալով Սինմինտինը, որ գտնւում է Մուկդենից դէպի հիւսիս արեւմուտք, իսկ Կուրոկին կամուրջներ էր գցում Տայցզըխէ գետի վրայով և իր ուժերից մաս հանում դէտի Սինցզինտին, այսինքն դարձեալ Մուկդենի ուղղութեամբ: Բացի այդ ռազմանաւեր էին ուղարկուած Լեաօխէ գետով դէպի վեր: Պարզ էր որ Օյաման ձգտում է շրջապատել գէն. Կուրոպատկինին և, եթէ այս վերջինը խուսափի դէպի հիւսիս, կտրել նաև Մուկդենը հիւսիսային կողմից:

Յուլիսի 13-ից սկսած ճապոնական զօրքերը անընդհատ սեղմում էին աղեղը Լեաօեանի շուրջը. 18—20 նրանք գրաւեցին Իւշուլին, Շանցզլին, Սայչեն և Սիմուչին: Այնուհետև

վճողական ճակատամարտը անխուսափելի էր. օգոստոսի 12-ից սկսուեց Լեաօեանի գրաւման համար երկու հզօր զօրաբանակները ընդհարումը. երկու կողմից մօտ կէս միլիօն էր մասնակցում և 1300 թնդանօթներ էին գործում Հեռաուր Արևելքի պատմութեան այսուհետև անմոռանալի դարձնող այդ կռուի մէջ։ Ռուսները օգ. 14-ից յետ նահանջեցին Անշանչժանից, Անպինից Լեանդասանից և ճակատամարտը շարունակուեց Լեաօդանի շուրջը։ Ճապոնացիները աշխատում էին ջախջախել ռուսաց զօրքի կենտրոնը և նրա ձախ թևը շրջապատել. դրա համար Կուրոկին անցնելով Տայցզըխէ գետի աջ ափը աճապարանքով դիմում էր դէպի երկաթուղային գիծը։ Առաջ բերէնք միջանի հեռագիրներ Տոկիօից և Պետերբուրգից, որոնք աղօտ գաղափար են տալիս տեղի ունեցած անցքերի մասին։

Տոկիօ (Վոլֆ)։ Պաշտօնական։ Օգոստոս 12, 13 և 14-ին Լեաօեանի մօտ եղած կռիւների մասին հաղորդում է. օգոստոսի 12-ին առաջին բանակն սկսեց արշաւել թշնամու վրայ, որ ուժեղ դիրք էր բռնել դէք լեռնաշղթայի վրայ Լեաօեանից 23 մղոն հարաւ-արևելք։ Երեկոյեան շատ ուշ, օգոստոսի 12-ին, ճապոնական կենտրոնը կարողացաւ տիրել ռուսական դիրքերին՝ սուրիի կռուից յետոյ, բայց ռուսական աջ և ձախ թևերը շարունակում էին յամառ դիմադրութիւն ցոյց տալ։ Օգոստոսի 13-ին վերսկսուեց կատաղի կռիւ, բայց ռուսների դիմադրութիւնը չէր թուլանում։ Ուշ երեկոյեան ճապոնական աջ թևն արիւնահեղ կռուից յետոյ՝ յետ մղեց ռուսական ձախ թևը և խլեց 8 ռուսական թնդանօթ։ Օգոստոսի 14-ին ճապոնական բոլոր զօրասիւնները կըրկին կռուի մօտան։ Արևամուտին ռուսաց բոլոր դիրքերն ընկել էին ճապոնացիների ձեռքը. ճապոնացիները կորցրել էին 2,000 մարդ։ Միևնոյն ժամանակը ճապոնական միւս բանակներն արշաւում էին Անշանչժանի վրայ, որտեղից ռուսները յետ նահանջեցին առանց դիմադրութեան։ Ճապոնացիները հալածում էին ռուսներին, այն ինչ նոյն ժամանակը ճապոնական ուրիշ զօրախմբեր կտրեցին նրանց փախուստի ճանապարհը։ Ճապոնացիների ձեռքն անցան 8 թնդանօթ, ռազմամթերքներ և բազմաթիւ սայլեր։

Պետերբուրգ։ Գիներալ-լէյտ. Սախարովի հեռագիրը 1904 թ. օգոստ. 18-ից. Շնեքկայ թուին Կուրոկիի զօրամասերն անցան Տայցզըխէ գետի աջ ափը Սական և Կանկուանտուն վայրերը, ուր գետը պտոյտ է անում։ Առաւօտեան հինգ ժամին մեր խուզարկուները պարզեցին, որ գետով անցել է դիվիզիան ոտքով, ճապոնացիները առաջ շարժուեցին երկու

ուղղութեամբ՝ արևմտեան և հանտայեան հանքերի ուղղութեամբ: Գետն անցնող զօրամասերը կազմեցին ծածկոց, որ թագցնում էր մնացած զօրամասերի գետով անցնելը: Մեր առաջապահ զիւրքի վրայ օգոստոսի 18-ին սաստիկ լարուած կռիւ էր շարունակուում երեկոյեան 8 ժամից մինչև գիշերուայ 12 ժամը, երբ կատարեալ լուծթիւն տիրեց: Ինչպէս և երեկուայ թուին, կռիւը մեզ համար կատարելապէս աջող վախճան ունեցաւ, որովհետեւ մենք առանց բացառութեան պահպանեցինք բոլոր մեր առաջապահ զիւրքերը: Առանձնապէս յաճառ կռիւ էր մղուում գնեհրալ-մաիօր Կոնդրատովիչի ղեկիւղիայում: Ճապոնացիները արձակեցին ահագին քանակութեամբ արտիլլերիական ռումբեր: Ամբողջ օրը շրապնիւների հարուածների տակ ծածկուած մնալով՝ մեր զօրքերը հաղուազիւտ յամառութեամբ պաշտպանում էին իրանց յանձնուած զիւրքերը: Նախապատրաստելով յարձակումը արտիլլերիական կրակով ճապոնացիները միջանի անգամ գրոհ էին տալիս մեր զիւրքերի վերայ: Մեր ամենաառաջապահ ամբուլթիւններից միջանիսը յաճառ պաշտպանութիւնից յետոյ անցնում էին ճապոնացիներէ ձեռքը, բայց իւրաքանչիւր անգամ մենք նորից տիրում էինք նրանց սուիւնների հարուածներով, որի ժամանակ ճապոնացիները թողնում էին բազմաթիւ սպանուածներ: Սուիւններով ընդհարումից յետոյ զիւրքերի միջանի հողաբաժինների առջև զօրքերը կարողացան փորել գաօլեանում մեծ թւով փոսեր. տեղտեղ փոսերը լցուած էին մինչև բերանը ճապոնական դիակներով: Ճապոնացիների կորուստները պէտք է ահագին լինեն, բայց մեր կորուստներն էլ, որոնք դեռ ի յայտ չեն բերուած մինչև անգամ մօտաւորապէս, նոյնպէս նշանաւոր են: Վիրաւորուած է գնեհրալ-մաիօր Մրոզովսկիյ. թեթեւ կերպով վիրաւորուած, բայց մնաց կազմի մէջ, գնեհրալ-լէյտենանտ բարոն Շտակելբերգ: Մեր ձեռքն անցաւ ճապոնական զէնքի նշանաւոր քանակութիւնը:

Տոկիօ. 20 օգոստոսի: Պաշտօնապէս Մարշալ Օյաման ղեկուցանում է, որ թշնամին անկարող էր դիմանալ ճապոնացիների եռանդուն յարձակման և օգոստոսի 19-ին յետ քաշուեց դէպի Լեաօեան: Ճապոնացիների աջ թևը յարձակում գործեց ռուսների վրայ օգոստոսի 19-ին Կէյիւտալի մօտ, 15 մղոն դէպի հիւսիս-արևելք Լեաօեանից: Ճապոնական կորուստները օգոստոսի 16-ից կազմում են մօտ տասը հազար մարդ: Կենտրոնի զօրքի շտաբի հրամանատարը Լեաօեանի մօտ հեռագրեց օգոստոսի 20-ին առաւօ-

տեան, որ կենտրոնը շարունակում է յարձակումը մէկ գծի վրայ կանգնելու համար ձախ զօրաբաժնի հետ:

«Մինչև օգոստոսի 18-ի երեկոն այստեղ ստացուած գեկուցումների հիման վրայ պաշտօնապէս հաղորդում է հետևեալը. Օգոստոսի 14-ից զօրքը շարունակում է յարձակումը Լեաօեանի վրայ. օգոստոսի 16-ին առաւօտեան աջ թևը և առաջին զօրաբաժնի միջին զօրասիւնները գրաւեցին դիրքեր 9 մղոն դէպի հարաւ-արևելք Լաօեանից, Տայցզըիխէ գետի ձախ ափի վրայ: Օգոստոսի 16-ին այդ զօրաբաժինները յարձակում էին գործում Սայչենեան ճանապարհով Լեաօեանի վրայ առաջին զօրաբաժնի ձախ թևի հետ միասին: Նրանք գրաւեցին դիրքեր ռուսական պաշտպանողական գծի հանդէպ, որը ձգւում էր արևելքից դէպի արևմուտք Լեաօեանից 6 մղոն դէպի հարաւ: Օգոստոսի 17-ին ամբողջ օրը տեղի ունէր կատաղի կռիւ, որը շարունակում էր դեռ օգոստոսի 18-ին ցերեկով: Ռուսները, կարծեմ, ունէին 12-ից մինչև 13 դիվիզիա»:

«Օգոստ. 20 (Րէյտէր), Լեաօեանի մօտ կռիւը շարունակում էր օգոստոսի 20-ին առաւօտեան: Կուրոպատկինը ուժեղացրեց իր ձախ թևը արևելքից և հիւսիսից, յուսալով կանգնեցնել Կուրոկիի յարձակումը և պաշտպանել նահանջելու համար հաղորդակցութեան ճանապարհները: Պաշտպանուող ոյժերի մեծ մասը կենտրոնացրած է Ձէյհանտայի դիրքում, որ օգ. 19-ի առաւօտեան ենթարկուել էր յարձակման: Կուրի հետևանքը անյայտ է: Ճապոնացիների կորուստները՝ սպանուած և վիրաւոր միասին՝ կազմում են 25,000 հոգի: Կուրոկիի զօրքերը չափազանց յոգնած և ուժասպառ են: Տայցզըիխէ գետը դուրս է եկել ափերից: Կուրոկին հնարաւորութիւն չունի շարունակելու առաջխաղացութիւն դէպի Սէյեանտայ, որտեղից թնդանօթները կարող են իշխել երկաթուղու վրայ: Օգոստոսի 19-ին Լեաօեանի մօտ կուրի ժամանակ ռուսները հրաշալի յամուռութեամբ պաշտպանում էին դիրքերը, որոնք շատ լաւ պաշտպանուած են զանազան լրացուցիչ ամրութիւններով, իսկ այդ ամրութիւնները դարձնում են այդ դիրքերը համարեա անմատչելի: Ռուսները չեն բաւականանում միայն պաշտպանողական դիրք բռնելով. օգոստոսի 17-ին նըրանք քաջաբար յարձակուեցին Օկուի բանակի աջ բազկի վրայ Սուտանի մօտ: Յարձակումը յետ մղուեց մեծ կորուստներով: Օգոստոսի 21-ին ճապոնական I բանակի գլխաւոր բանակատեղից հաղորդում են, որ ճապոնական զօրքերը դիրք են բռնել Լեաօեանի առաջը. հիւսիսարևելքում և հարաւարևմուտքում տեղի է ունենում թնդանօթային սաստիկ կռիւ. քաղաքը

և գետի վրայ եղած մթերանոցներն այրւում են: Քաղաքի միւս կողմում, երևում են դէպի հիւսիս ուղևորուող գնացքներ: Ռուսներն իրանց ձեռում են պահում այն ճանապարհները, որոնք տանում են դէպի գետը, նոյնպէս և երկաթուղու գիծը: Թշնամին մեծամեծ ոյժեր ունի. տեղի է ունենում յուսահատական կռիւ. տեսարանը հրաշալի է»:

Դեներալ Կուրոպատկին կանխատեսելով հիւսիսից կտրուելու վտանգը մեծ ջանք էր գործ դնում կանգնեցնելու Կուրոկիի առաջխաղացումը դէպի երկաթուղու գիծը, Տայցզըրխէի աջ փողով:

Օգոստոսի 20-ին, գեներ. Սախարովի խփած հեռագրից իմանում ենք որ գեներ. Օրլովը, որին յանձնուած էր ճապոնական զորքի այդ մասի դէմ գործելը, վերաւորուելով ստիպուած էր յետ նահանջել: Օգնութեան հասան սիբիրեան առաջին կորպուսի գնդերը գեներ. Շտակելլերգի հրամանատարութեամբ: Այնուհետև գործերի դրութեան մասին որոշ տեղեկութիւն է տալիս գեներ. Կուրոպատկինի հեռագիրը օգոստոսի 21-ից. «Գիշերը լոյս այսօր թշնամին յարձակում վերսկսեց և գրաւեց մեր բռնած գիրքերի մեծ մասը: Այդ գիրքերը բռնող մեր զորքերը յետ նահանջեցին դէպի վերջապահ գիրքը Սըկվանտունի մօտ, Զխանստան-Շիչենզը գիւղերի գծի վրայ, Լեաօեանի Սըկվանտունի տարածութեան կիսում: Գիշերը լոյս այսօր առաջին սիբիրեան կորպուսը, վերջին 5 օրում ծանր կորուսանք կրելով և գերազանց ուժերի շրջապատուելուց վտանգուած, յետ նահանջեց մի քանի վերստ արևմտեան ուղղութեամբ: Այդ պայմաններում ես հրամայեցի մաքրել Լեաօեանը և հեռանալ դէպի հիւսիս»:

Տօկիօ (Րէյտեր). օգոստոսի 22-ին ճապոնացիները գրաւեցին Լեաօեան, առաւօտեան ժամի 9-ին:

Ծովային բեմի վրայ ևս անցած ամսում տեղի ունեցան նշանաւոր փոփոխութիւններ: Պորտ-Արտուրի պաշարումը Պամաքի կողմից օրէցօր սերտ էր դառնում, ճապոնացիները մէկը միւսի յետևից գրաւում էին շրջապատող բլուրներն ու ամրութիւնները: Սակայն դեռ մինչև յուլիսի 23-ը Պորտ-Արտուրը հնարաւորութիւն ունէր, թէև մեծ դժուարութիւններով, պահպանել իր կապը ռուսաց ցամաքային զորքի հետ. այդ երևում է նրանից որ Лейтенантъ Бураковъ ականանաւը Նիւշտուանից կարողացաւ վերադառնալ իր մեկնած տեղը, Պորտ-Արտուր: Դրանից մի քանի օր առաջ, յուլիսի 19-ին, ռուսաց նաւատորմը դուրս եկաւ նաւահանգստից և կրկին վերադարձաւ իր տեղը: Սա-

կայն յուլիսի 27-ից յետոյ, երբ ճապոնացիները գրաւեցին մի քանի ամրութիւններ, աւելի ևս վտանգաւոր դարձաւ ռուսաց նաւատորմի դրութիւնը ներքին նաւահանգիստներում, որովհետեւ տիրելով դրսի ամրութիւններին յուլիսի 25-ից ըսկսած գէներալ Նոգին չորս օր անընդհատ ուժակոծում էր ռուսաց նաւատորմը ցամաքից և նոյն օրերի ընթացքում ծովի կողմից էլ Տոգօն էր ուժակոծում Պորտ-Արտուրը կէտ նպատակ դրած նաւահանգիստը: Թէ որքան առատ էր թափուող ռումբերի քանակութիւնը այդ երկում է նրանից որ միայն Ретвизия-ին կպաւ 17 հատ:

Այդ պայմաններում կոնտր-ադմիրալ Վիտգեֆտին այլ ելք չէր մնում քան դուրս գալ ծովը և ճեղքելով Տոգօի ռազմանաւերի շարքը սլանալ դէպի Վլադիվոստոկ ու միանալ այնտեղից նրան ընդ առաջ լողացող յաժանաւերի հետ: Ռուսաց նաւատորմը փորձեց իրագործել այդ խիզախ ծրագիրը. յուլիսի 28-ին առաւօտեան ժամը 7-ին նա դուրս եկաւ ունենալով իր կազմի մէջ 16 նաւ. 6 զրահակիր, 4 յաժանաւ, 5 ականանաւ և 1 հիւանդանոցանաւ (Монголия):

Պորտ-Արտուրի նաւտանգստում մնացին Ֆլասուլաժ Баянъ յաժանաւը, բոլոր թնդանօթանաւերը (канонерки) և ականանաւերի մեծ մասը, որոնք փոքրիշատէ ֆլասուլաժ լինելով՝ անկարող էին անցնել Արտուրի և Վլադիվոստոկի մէջ ընկած մօտ 1100 մղոն տարածութիւնը:

Ռուսաց նաւատորմի դուրս գալու ըոպէին հորիզոնի վրայ երևում էին ճապոնական 11 յաժանաւ և 17 ականանաւ, որոնք գնացին միանալու Տոգօի նաւատորմի մնացած մասի հետ: Ռուսաց նաւատորմը բռնեց հարաւային ուղղութիւն: Խուան-չինտաօ կղզուց 10 մղոն դէպի արեւմուտք կէսօրին վրայ հասաւ Տոգօն և շրջապատեց ռուսաց տորմիդը: Կոնտր-ադմիրալ Վիտգեֆտին աջողուեց ճեղքել ճապոնական նաւերի գիծը և սլանալ Շանտունգ հրուանդանի ուղղութեամբ: Հալածելով փախչողներին՝ չորս ժամից յետոյ վրայ հասաւ Տոգօն, և սկսուեց ծովային անեղ ճակատամարտը Շանտունգի հրուանդանից 20 մղոն դէպի հիւսիս: Ծապոնացիները իրանց կրակը կենտրոնացրին Цесаревичъ-ի վրայ, որի վրայ բարձրացած էր Վիտգեֆտի դրօշակը: Ծանր ֆլասուլեց այդ զրահակիրը և նրա վրայ հերոսական մահով պսակեց իր կեանքը պորտ-արտուրեան նաւատորմի առաջնորդը: Նրա տեղը գրաւեց իշխան Ուխտոմսկիյ: Գիշերային մութը օգնեց ռուսներին. նաւատորմի մի մասը ցրուեց դէսուդէն, իսկ մեծ մասը վերադարձաւ Պորտ-Արտուր:

Цесаревичъ զր. Безшумный և Безстрашный ականանա-

ւերի հետ, ապաստան գտաւ Կիաօ-չաօի ծոցում գերմանական ծզան-տառւ նաւահանգստում, Новикъ-ը գնաց դէպի Վլադիվոստոկ՝ կտրելով Քաղաղ Ովկիանոսի ջրերը, Рѣшительный ականանաւը ապաստան գտաւ Ձիֆուում, և ընկաւ ճապոնացի-ների ձեռքը, Аскольдъ-ը և Грозово ականանաւը հասան Շան-խայ, Бурный ճակատամարտի տեղում պայթեցրուեց իր նաւա-տիներէ կողմից, Диана օգոստոսի 8-ին հասաւ Սայգոն:

Այսպէս ուրեմն միայն Новикъ-ին աշողուեց մասամբ իրա-գործել կ.-ադմ. Վիտգեֆտի ծրագիրը. մասամբ ենք ասում, որով-հետեւ նրան թէև աշողուեց հասնել Սախալինի ափերին, սակայն Կորսակովեան պահակատեղի մօտ, Անիվա ծոցում ճապոնական Tsuchima և Chitose նաւերը վրայ հասան և տեղնուտեղը կործանեցին նրան:

Նոյնպէս անաշող էր Վլադիվոստոկեան նաւատորմի փոր-ձը՝ միանալ Պորտ-Արտուրեան էսկադրայի հետ: Օգոստոսի 1-ին Վլադիվոստոկեան նաւատորմը տաք կռիւ ունեցաւ Կամիմու-րայի նաւատորմի հետ Կորէեան նեղուցում, Ֆուզանի մօտ: Ռուսաց յաժանաւերից Рюрикъ-ը այնքան վնասուեց այդ կռու-ւում որ անկարող եղաւ շարունակել նահանջը և տեղնուտեղը ջրասուզուեց: Ծովակալ Բեգորբաղովը վնասուած Громоубой-ի և Россия-ի հետ կարողացաւ խոյս տալ Կամիմուրայից և հա-սնել Վլադիվոստոկ:

Յուլիսի 28-ին և օգոստոսի 1-ին տեղի ունեցած ծովային ճակամարտերի հետեանքը այն է, որ ռուսաց նաւատորմը Քաղաղ Ովկիանոսում այլևս անկարող է գեր կատարել, մինչև որ օգնութեան չհասնի Բալտիկեան էսկադրան:

—

Մերձաւոր Արևելքում անցքերը այնպիսի արագութեամբ չեն հետևում իրար, ինչպէս Հեռաւոր Արևելքում:

Հեռագիրը հաղորդեց որ նախագահ Լիւրէն յուլիսի 16-ին ընդունել է հայոց կաթողիկոսի կողմից ուղարկուած պատուի-րակութիւնը, որ դարձրել է Ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահի ուշադրութիւնը հայ ազգաբնակութեան վիճակի վրայ թիւրքիայում. պատուիրակութիւնը կազմուած է Սարա-ճեան և Այվատեան արքեպիսկոպոսներից: Լրագրները հաղոր-դում են որ վեհափառ կաթողիկոսը պատուիրել է յիշեալ եկե-ղեցականներին այցելել նաև Լոնդոնի, Վիեննայի, Բերլինի, Հռոմի և Ուաշինգտոնի արքունիքները և ինքը աղերսազրով դիմել է ռուսաց Կայսրին, խնդրելով թեթևացնել թիւրքահայե-րի անտանելի վիճակը: Առայժմ եւրոպական դիպլոմատիան գեո ևս ոչ մի վճռական քայլ չէ արել թիւրքահայերի դրութիւնը

բարուղքելու գործում. Թիւրքիան շարունակում է կոտորել հայերին. Բիթլիսում և Մուշում հրդեհուած և կողոպտուած են հայերի տներն ու խանութները, գաւառներում շարունակում է ջարդը. Պոլսում բանտարկուեցին 400 հոգի. բանտարկութիւններ են տեղի ունեցել Տրապիզոն, Կարին, Վան և այլ տեղերում: Այդ պայմաններում մարդ չի կարող արդարացի չգտնել գերմանական մի թերթի հետեւեալ պեսսիմիստական խորհրդածութիւնները.

Berliner Tageblatt իր առաջնորդող յօդուածում ասում է. «Դատելով նախընթաց տարիների վերձու՛ կրողական դիպլոմատիան որոշել է հայերին թողնել իրանց ճակատագրին: Եթէ Հայաստանում կատարուած խժդժութիւնների հարիւրերորդ մասը կատարուէր մի երկրում, ուր գոյութիւն ունեն կրողական շահեր, վաղուց ամեն բան կարգի բերուած կը լինէր, իսկ այնտեղ, ուր չկան կրողական շահեր, դիպլոմատիայի խիղճը շատ առաձգական է»:

Լ. Ս.

Օդ. 23